

Bielaczek *Mergellus albellus*

Status. Regularnie spotykany w czasie wędrówki wiosennej i jesiennej oraz regularnie zimujący. W latach 1974-2020 zarejestrowano łącznie 9636 osobników w 1103 spotkaniach.

Środowisko. Spotykany był głównie na dużych rzekach, szczególnie na Wiśle w pobliżu kolektorów, ponadto na zbiornikach retencyjnych, osadnikach ścieków, stawach rybnych, a nawet większych torfiankach.

Samce: bielaczka *Mergellus albellus* (z prawej); nurogęsi *Mergus merganser* (z lewej) i krzyżówki *Anas platyrhynchos* (w środku) (fot. M. Długosiewicz)

Zmiany liczebności. Taczanowski (1882) uważał go za gatunek pospolity od listopada do marca. Również według Dunajewskiego (1938) był regularnie i dość licznie spotykany w czasie wędrówki i nielicznie zimujący. Przepuszczalnie sytuacja bielaczka na Nizinie Mazowieckiej nie zmieniła się do czasów obecnych, bowiem jest to nadal gatunek regularnie odwiedzający nasz region w czasie migracji oraz zimą. Dane zebrane w latach regularnych badań terenowych (1984-2020) w miejscach postojowych oraz zimowania nie wskazują na wyraźny trend tego gatunku na Nizinie Mazowieckiej. Natomiast wykazano wzrost liczebności populacji gniazdujących w Skandynawii, począwszy od lat 1980. i 1990., tak jak nastąpił wzrost liczebności bielaczka na zimowiskach w NW Europe (Keller i in. 2020).

Wskazywałyoby to na to, że przeważająca część populacji bielaczka zimuje w zachodniej Europie, a Nizina Mazowiecka ma znaczenie marginalne, zarówno jako zimowisko jak i obszar postojowy w czasie wędrówki, stąd trudno jednoznacznie ocenić trendy liczebności na tym obszarze.

Wędrówki. W latach 1974-2020 zarejestrowano łącznie 9636 osobników w 1103 spotkaniach. Średnia liczba ptaków na jedno spotkanie (średnia wielkość stada) wyniosła 8,7 os. Wiosną był bielaczek obserwowany w zbliżonej liczebności, jak jesienią – odpowiednio: 16% oraz 19% , natomiast najczęściej ptaków zarejestrowano zimą – 65%.

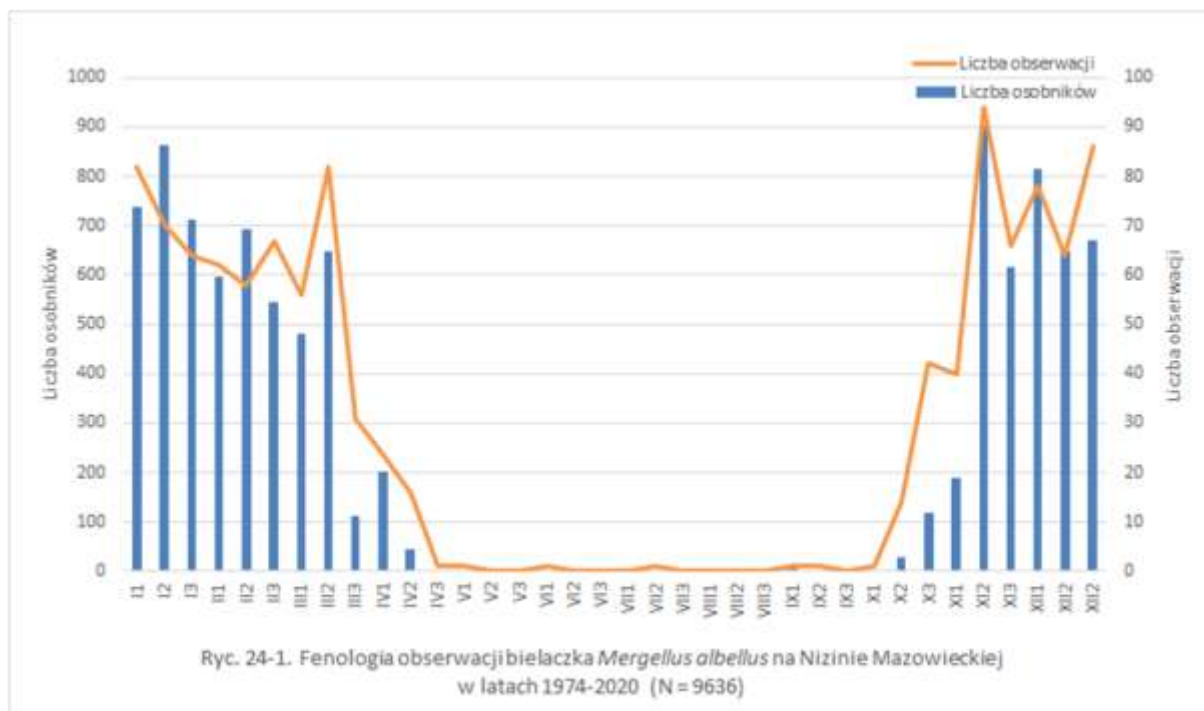

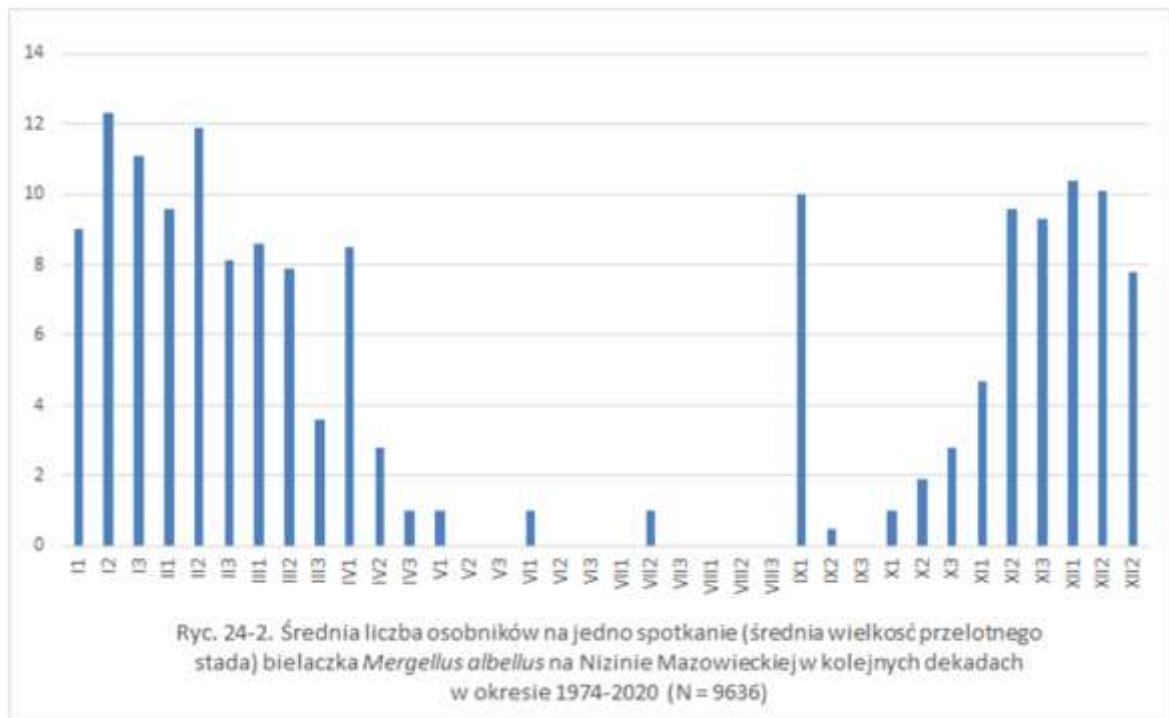
Tokujące samce bielaczka *Mergellus albellus* (fot. Agata i Mateusz Matysiakowie)

Wędrówka wiosenna rozpoczęła się przypuszczalnie w pierwszej dekadzie III, bowiem wykazano wówczas opuszczanie zimowisk. Szczyt liczebności zarejestrowano w 2. dekadzie III i ponownie wyraźny wzrost liczebności w 1. dekadzie IV, co świadczyłoby o kolejnym napływie migrujących ptaków. Jednak już w 2. dekadzie IV rejestrowano ponowny spadek liczebności (ryc. 24-1). Ostatnie ptaki obserwowano: 17 IV 2012 – 1 os. nad Bugiem w

Kuligowie (E. Szczepankiewicz); 28 IV 2007 – 1 os. na stawach w Siedlcach (M. Łukaszewicz) oraz 1 V 1987 – samica na Zbiorniku Zegrzyńskim (K. Czarnocki). Zaskakująca była obserwacja samca bielaczka 8 VI 2019 na stawach w Stawinodze (J. Jadecki).

Stadność. Średnia wielkość wiosennego stada wynosiła 7 os., a największe stado obserwowano 7 III 2009 na Zbiorniku Zegrzyńskim: 87 os. (38 samców i 49 samic; M. Sidelnik, T. Górny).

W okresie jesiennej migracji pierwsze ptaki pojawiały się regularnie w drugiej dekadzie X. Wcześniejsze obserwacje były bardzo nieliczne, bo zaledwie pięć, w tym wyjątkowa, bo letnia obserwacja samicy 11 VII 2014 na stawach w Psarach (T. Przybyliński), ponadto 1 IX 2005 - 10 os. na Zbiorniku Zegrzyńskim (W. Błędowski); 14 IX 2009 – 2 samice na stawach w Bąkowcu (M. Łukaszewicz) oraz 10 X 1987 – samica na stawach w Kotuniu (R. Kuczborski). Na Wiśle poniżej Warszawy pojawiał się w końcu X, a liczebność wzrastała do końca XII (Matyjasiak i in. 2017). Na innych akwenach liczebność wzrastała sukcesywnie od 2. dekady października (łącznie 27 os. w 14 spotkaniach) do 2. dekady listopada (902 os. – 94 spotkania), utrzymując się na wysokim poziomie przez cały okres zimowy.

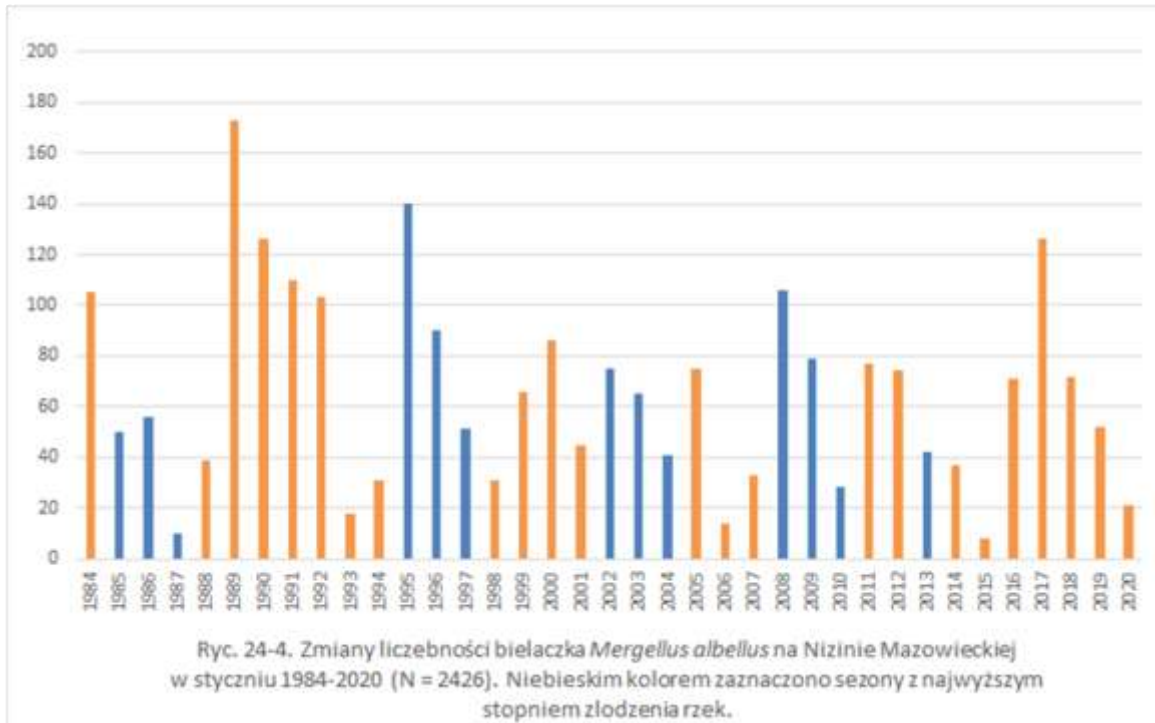
Stadność. Średnia wielkość jesiennego stada wynosiła 7,2 os., a największe stado obserwowano na Zbiorniku Zegrzyńskim 13 XI 2004 - 81 os. (30 samców i 51 samic; Sz. Czernek i P. Dębowski).

Fot. Samice/juv. bielaczka *Mergellus albellus* (fot. Agata i Mateusz Matysiakowie)

Zimowanie. W styczniu 1984 - 2020 zimowało od 10 os. do 173 os. (ryc. 24-3). W ośmiu sezonach liczebność przekraczała 100 zimujących ptaków z najwyższą liczebnością w

styczniu 1989 - 173 os. oraz w latach 1990 i 2017 - po 126 os. Najniższe liczebności, nieprzekraczające 30 os. były notowane w czterech sezonach: 10 os. w wyjątkowo mroźnym styczniu 1987; 8 os. w 2015, 14 os. w 2006 oraz 18 os. w roku 1993.

W sezonie 1990/1991 nad Wisłą między Dęblinem a Płockiem, najwyższą liczebność, wynoszącą 190 os. wykazano w lutym 1991, z czego 135 os. (71%) przebywało na 15-kilometrowym odcinku pomiędzy Burakowem a Czosnowem, gdzie również odnotowano największe stado (60 os.), natomiast na miejskim odcinku Wisły w Warszawie przebywały 42 ptaki (Dombrowski i in. 2017a). Również w grudniu 2009 wykazano największą na Wiśle koncentrację bielaczków poniżej Burakowa, gdzie na wysokości Kiełpina stado 52osobników (16 samców i 36 samic; Dombrowski i in. 2017b). W czasie wyjątkowo mroźnych sezonów 1985/1986 i 1986/1987 na Wiśle przy EC Żerań miało przebywać do 150 os. (J. Desselberger). Największe zimujące stado, liczące 107 os. obserwowano 1 XII 2004 na Zb.

Zegrzyńskim (R. Kraska). Ponadto na Wiśle przy kolektorze w Młocinach dwukrotnie przebywało stado 100 os.: 13 II 1985 oraz 26 II 1986 (J. P. Cygan).

Najważniejszym zimowiskiem nurogęsi była Wisła poniżej Warszawy do ujścia Narwi oraz Zbiornik Zegrzyński (ryc. 24- 3). W latach 1984-2010 Wisła koncentrowała od 7 os. w roku 2005 do 123 os. w roku 1995. Dla tego okresu nie wykazano korelacji pomiędzy zagęszczeniem bielaczka a stopniem zlodzenia rzeki, jakkolwiek po serii 2-3 ostrych sezonów zimowych liczebność tego gatunku była wyraźnie niższa (Dombrowski i in. 2017c). W tym okresie Wisła skupiała od 62% do 100% wszystkich zimujących w regionie ptaków w sezonach o najwyższym (>40%) zlodzeniu rzek oraz 11-100% w sezonach bez zlodzenia rzeki, a średnio – 76,5% (Dombrowski i in. 2017c).

Rys. xx. Zimowanie bielaczka *Mergellus albellus* w styczniu 1989 r.
 — - kontrolowane odcinki rzek, — - odcinki nie kontrolowane.

We wszystkich obserwowanych stadach zawsze przeważały ptaki w upierzeniu samicy i w szacie młodocianej. 18 I 2008 na Wiśle na wysokości Łomnej liczebność samców i ptaków w upierzeniu samicy wyniosła odpowiednio: 20 i 47 ptaków (P. Białomyzy), a przy Kolektorze Młocińskim: 13 II 1985: 42 samce i 58 samic (P. Cygan).

Streszczenie. Regularnie spotykany w czasie wędrówki wiosennej i jesiennej oraz regularnie zimujący. W latach 1974-2020 zarejestrowano łącznie 9636 osobników w 1103 spotkaniach. Jesienią pierwsze ptaki pojawiały się regularnie w drugiej dekadzie października, a najwcześniejsze obserwacje: 11 VII 2014 oraz 1 IX 2005. Natomiast najpóźniejsze obserwacje wiosenne: 17 IV 2012; 28 IV 2007 i 1 V 1987. W połowie stycznia 1984 - 2017 zimowało od 10 do 173 os. Najważniejszym zimowiskiem nurogęsi był Zbiornik Zegrzyński oraz Wisła poniżej Warszawy. Największe stada obserwowano na Zbiorniku Zegrzyńskim: 107 os. 1 XII 2004 oraz na Wiśle przy kolektorze w Młocinach: 100 os. 13 II 1985 oraz 100 os. 26 II 1986.

Andrzej Dombrowski i Jarosław Zawadzki

Literatura

Bukaciński D., Keller M., Buczyński A., Bukacińska M. 2017. Awifauna lęgowa koryta środkowej Wisły w roku 2009 – zmiany liczebności i rozmieszczenia w ciągu ostatnich 36 lat. W: Keller M., Kot H., Dombrowski A., Rowiński P., Chmielewski S., Bukaciński D. (red.). Ptaki środkowej Wisły. M-ŚTO, Pionki, s. 31-98.

Dombrowski A., Keller M., Kasprzykowski Z., Tabor J., Dyczkowski J., Słupek J. 2017a. Zmiany liczebności ptaków wodno-błotnych na Wiśle między Dęblinem a Płockiem w cyklu rocznym (1990-1991). W: Keller M., Kot. H., Dombrowski A., Rowiński P., Chmielewski S., Bukaciński D.(red.). Ptaki środkowej Wisły. M-ŚTO, Pionki, s. 369-396.

Dombrowski A., Kot H., Rowiński P., Wojciech Błędowski. 2017b. Występowanie ptaków wodno-błotnych w cyklu rocznym 2009 w granicach Obszaru Natura 2000 Dolina Środkowej Wisły i na terenach przyległych. W: Keller M., Kot. H., Dombrowski A., Rowiński P., Chmielewski S., Bukaciński D.(red.). Ptaki środkowej Wisły. M-ŚTO, Pionki, s. 555-572.

Dombrowski A., Keller M., Kot. H., Rowiński P. 2017c. Zimowanie ptaków wodno-błotnych na Wiśle między Dęblinem a Płockiem w latach 1984-2010. W: Keller M., Kot. H., Dombrowski A., Rowiński P., Chmielewski S., Bukaciński D.(red.). Ptaki środkowej Wisły. M-ŚTO, Pionki, s. 599-632.

Dunajewski A. 1938. Fauna słodkowodna Polski. 3. Ptaki (*Aves*). Warszawa.

Matyjasiak P., Kraska R., Olszewski A., Sidelnik M. 2017. Zgrupowania ptaków wodno-błotnych kampinoskiego odcinka Wisły w różnych okresach fenologicznych w latach 2000-2010. W: Keller M., Kot. H., Dombrowski A., Rowiński P., Chmielewski S., Bukaciński D.(red.). Ptaki środkowej Wisły. M-ŚTO, Pionki, s.469-519.,

Taczanowski W. 1882. Ptaki krajowe, Tom I, Kraków.